

Δ Ι Α Ζ Ω Μ Α

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

«Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής - η περίπτωση των αρχαίων ελληνικών χώρων θέασης και ακρόασης».

Η νέα εκπαιδευτική δράση του Σωματείου «ΔΙΑΖΩΜΑ» για τη σχολική χρονιά 2024-2025 θα επιχειρήσει να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την επίδραση της κλιματικής αλλαγής στο πολιτιστικό και φυσικό τοπίο, και ειδικότερα, σε αρχαίους ελληνικούς χώρους θέασης και ακρόασης (θέατρα, ωδεία, στάδια).

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην πολιτιστική και φυσική κληρονομιά

Το 2021 μια ομάδα εμπειρογνομόνων από είκοσι πέντε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι: *«Η κλιματική αλλαγή απειλεί άμεσα κι έμμεσα όλες τις μορφές της πολιτιστικής κληρονομιάς, είτε πρόκειται για ένα Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς είτε για ένα μικρό παρεκκλήσι στην ύπαιθρο, μια παλιά χαλβουργία ή ένα ιστορικό κήπο. Οι πιο εμφανείς απειλές προέρχονται από τα ακραία κλιματικά φαινόμενα -ισχυρές βροχοπτώσεις, μεγάλης διάρκειας καύσωνες, ξηρασίες, ισχυρούς ανέμους και άνοδο της στάθμης της θάλασσας- τα οποία εκτιμάται ότι θα αυξηθούν δραματικά στο μέλλον, όπως προβλέπει η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (Intergovernmental Panel for Climate Change – IPCC). Τα παραπάνω φαινόμενα έχουν άμεσες συνέπειες, όπως πλημμύρες, δασικές πυρκαγιές και διάβρωση του εδάφους, στην υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης. Η σταδιακή κλιματική αλλαγή –συνεχής αύξηση της θερμοκρασίας και οι διακυμάνσεις της θερμοκρασίας και της υγρασίας ή οι διακυμάνσεις στους κύκλους ψύξης/απόψυξης– προκαλεί υποβάθμιση και καταπόνηση των υλικών, οδηγώντας σε μεγαλύτερη ανάγκη αποκατάστασης και διατήρησής τους. Πιθανότερη επίπτωση αποτελεί η βιολογική υποβάθμιση των υλικών που προκαλείται από μικροοργανισμούς, όπως για παράδειγμα μούχλα, φύκια ή έντομα που προσβάλλουν τον φυσικό ιστό των κτηρίων, τις συλλογές σε πινακοθήκες, βιβλιοθήκες, αρχεία και μουσεία. Η πολιτιστική κληρονομιά είναι*

επίσης ευάλωτη στην ακατάλληλη προσαρμογή, όταν προκαλείται ακούσια απώλεια ή ζημιά από τα μέτρα προσαρμογής»¹.

Στόχος της εκπαιδευτικής δράσης

Η εκπαιδευτική δράση έχει ως στόχο να κεντρίσει το ενδιαφέρον και τη φαντασία των μαθητών, ώστε να γνωρίσουν πως οι διαφορετικές εκδηλώσεις της κλιματικής αλλαγής επηρεάζουν τους χώρους θέασης και ακρόασης της αρχαιότητας (θέατρα, ωδεία, στάδια) που μπορεί να εντοπίζονται σε πολύ διαφορετικά περιβάλλοντα (αστικά, φυσικά κ.α.) και σε διαφορετικές κλιματικές συνθήκες.

Ενδεικτικές προτεινόμενες δραστηριότητες:

α/ Οι ερωτήσεις που ακολουθούν μπορούν να αποτελέσουν αφορμή προς συζήτηση με επιλογή ορισμένων από αυτές ή τη βάση δημιουργίας ερωτηματολογίου για συνέντευξη από ειδικούς).

Προτεινόμενες ερωτήσεις:

- Τι είναι η κλιματική κρίση και τι την διακρίνει από την κλιματική αλλαγή;
- Ποια στοιχεία καταδεικνύουν την υπερθέρμανση του πλανήτη;
- Γνωρίζετε τι είναι το φαινόμενο του θερμοκηπίου; Κατά τη γνώμη σας, με ποιους τρόπους μπορεί να επιδράσει στην τρωτότητα των μνημείων φύσης και πολιτισμού;
- Κατά τη γνώμη σας, με ποιους τρόπους επηρεάζει ο άνθρωπος το κλίμα και τη θερμοκρασία της γης;
- Γνωρίζετε τι είναι η περιβαλλοντική αρχαιολογία;
- Αν σκεφθείτε ένα μνημείο, σκέφτεστε μεμονωμένα τη δομή του ή μαζί και τον περιβάλλοντα χώρο;
- Ποιες είναι οι κύριες απειλές από την κλιματική αλλαγή/κρίση για τη φυσική – γεωλογική κληρονομιά;
- Κατά τη γνώμη σας, πόσο σοβαρή είναι η επίδραση του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στην πολιτιστική κληρονομιά;
- Γνωρίζετε τι είναι τα κλιματικά μοντέλα και ποια είναι η σημασία τους για εμάς;
- Η κλιματική αλλαγή/κρίση μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσω του μετριασμού και της προσαρμογής. Κατά τη γνώμη σας, με ποιους τρόπους μπορεί να επιτευχθεί;
- Υπάρχουν παραδοσιακές τεχνικές διαχείρισης των απειλών της κλιματικής κρίσης; Αν ναι, ποιες γνωρίζετε ότι εφαρμόζονται στον τόπο σας;
- Γνωρίζετε ποιες είναι οι Διεθνείς Συμβάσεις για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς;
- Γνωρίζετε το Νομοθετικό Πλαίσιο στην Ελλάδα για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών και τις διεθνείς πρωτοβουλίες της Ελλάδας για την

¹ Βλ. European Commission, DG for Education, Youth, Sport and Culture, Strengthening cultural heritage resilience for climate change: where the European Green Deal meets cultural heritage. Publications Office of the European Union 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/44688>

αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στην πολιτιστική κληρονομιά;

- Κατά τη γνώμη σας, ποιες είναι οι προκλήσεις που φέρει η κλιματική κρίση/αλλαγή για την πολιτιστική κληρονομιά, το πολιτιστικό περιβάλλον αλλά και τη βιωσιμότητα των πολιτιστικών χώρων;
- Με ποιους τρόπους μπορεί να ευαισθητοποιηθεί η τοπική κοινωνία για την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης) της περιοχής της από τους κινδύνους της κλιματικής αλλαγής;
- Με ποιους τρόπους η αλλοίωση του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα καθώς και την ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών;

β/ Δημιουργία Παρατηρητηρίου

Οι μαθητές «υιοθετούν» έναν χώρο θέασης και ακρόασης (θέατρο/ωδείο/στάδιο) και αναλαμβάνουν να ενημερωθούν για την ιστορία του, το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται (τοπίο), τους κινδύνους που το απειλούν από την κλιματική κρίση, τις ενέργειες που έχουν γίνει ή πρέπει να δρομολογηθούν από τους αρμόδιους φορείς, και να διερευνήσουν τρόπους ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας. Το πρώτο βήμα για να καθοριστεί το μέγεθος των πιθανών κινδύνων είναι η αξιολόγηση της διακινδύνευσης.

γ/ Δημιουργία εκπαιδευτικού παιχνιδιού (διαδικτυακού, βιωματικού, επιτραπέζιου)

Οι μαθητές σχεδιάζουν ένα εκπαιδευτικό παιχνίδι μέσα από το οποίο γεννώνται προβληματισμοί για τα αίτια και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά και διερευνώνται οι τρόποι μετριασμού της και προετοιμασίας για την αντιμετώπισή της.

δ/ Τέχνη και Κλιματική Αλλαγή

(δημιουργική γραφή για θέατρο, κινηματογράφο, ποίηση, μουσική, έκθεση έργων ζωγραφικής, έκθεση φωτογραφίας, ενημερωτικά βίντεο)

Με κεντρικό θέμα την επίδραση της κλιματικής αλλαγής σε χώρους θέασης και ακρόασης, οι μαθητές καλούνται να εκφράσουν δημιουργικά τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους χρησιμοποιώντας τα εκφραστικά μέσα που τους είναι περισσότερα οικεία. Στο τέλος, παρουσιάζουν το παραγόμενο θεατρικό, ποιητικό ή μουσικό έργο στο αρχαίο θέατρο/ωδείο που έχουν «υιοθετήσει», υπό την προϋπόθεση ότι το επιτρέπει η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων από την οποία το σχολείο έχει πάρει την απαιτούμενη άδεια ή στον χώρο του σχολείου τους.

ε/ Δράσεις προστασίας του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου

Ο στόχος 13 της βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ αφορά στη δράση για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής². Επιδιώκεται, λοιπόν, μέσα από πρωτοβουλίες των ίδιων των μαθητών η επέκταση του μαθησιακού περιβάλλοντος έξω από τη σχολική τάξη και η αλληλεπίδραση με την ευρύτερη κοινότητα. Στο πλαίσιο αυτό, οι μαθητές ενθαρρύνονται να προτείνουν σε συνεργασία με τη δημοτική αρχή και την αρμόδια τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων μια δράση που θα ωφελήσει τον αρχαιολογικό χώρο της περιοχής τους, όπως είναι για παράδειγμα, ο καθαρισμός του αρχαιολογικού χώρου, η ενημέρωση των δημοτών πλησίον του αρχαιολογικού χώρου για την ανάγκη καθαρισμού των οικοπέδων τους κ.α.

ζ/ Το παιχνίδι της συνέντευξης

Μέσα σε αρχαία θέατρα/ωδεία/στάδια προτείνεται το παιχνίδι των συνεντεύξεων μεταξύ των μαθητών, σε ρόλο δημοσιογράφου και πολίτη ή δημοσιογράφου και ειδικού, με ερωτήσεις σχετικές με την επίδραση της κλιματικής αλλαγής στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά.

Παρουσίαση των μαθητικών έργων

Οτιδήποτε παραχθεί από την υλοποίηση της εκπαιδευτικής δράσης (μαθητικές δημιουργίες, παρουσιάσεις, συνεντεύξεις κ.λπ.) θα αποτυπωθεί σε δελτίο τύπου το οποίο θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου και θα αποσταλεί στο Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» (info@diazoma.gr), προκειμένου να αναρτηθεί στην ψηφιακή πλατφόρμα «Generation D» (<https://diazoma.gr/generationd/#/>) στο πεδίο: «Αρχαίοι χώροι θέασης και ακρόασης και κλιματική αλλαγή» (<https://diazoma.gr/generationd/#/tag/-O-Wn-o2cyJCFZioqvGa>). Στο πεδίο αυτό έχουν ήδη αναρτηθεί τα δελτία τύπου από τα σχολεία που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή της εκπαιδευτικής δράσης.

Υπεύθυνες για την εκπαιδευτική δράση

Μπελογιάννη Μαίρη, φιλόλογος, Δρ αρχαιολόγος, υπεύθυνη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Διαζώματος

Κουρασάνη Μαρία, αρχαιολόγος, πολιτιστική διαχειρίστρια

Νάστου Μαρίνα, αρχιτέκτονας μηχανικός Ε.Μ.Π., MA in Heritage Management, υποψήφια διδάκτορας στο Ε.Μ.Π.

²<https://unric.org/el/17-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%83-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%83/>

Ενδεικτική δικτυογραφία

1) Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals-SDGs)

<https://unric.org/el/17-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%83-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%83/>

2) Πολιτιστική Κληρονομιά και Βιώσιμη Ανάπτυξη: Οικονομικά Οφέλη, Κοινωνικές Ευκαιρίες και Προκλήσεις Δημόσιας Πολιτικής (παρουσίαση των αποτελεσμάτων του InHeriT, τριετούς προγράμματος ERASMUS+)

https://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2017/10/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B7_merged-1.pdf

3) Ερευνητικό πρόγραμμα HERACLES - Ανθεκτικότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς έναντι των κλιματικών γεγονότων

<http://www.heracles-project.eu/>

4) Ερευνητικό πρόγραμμα PROCULTHER – Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς από τις συνέπειες των φυσικών καταστροφών

<https://www.proculther.eu/>

5) Ερευνητικό πρόγραμμα CLIMASCAPE - Ανάπτυξη ενός πολυκριτηριακού συστήματος για την υποστήριξη της κατάρτισης σχεδίων προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής

<http://climascape.prd.uth.gr/>

6) Έκθεση της Επιτροπής Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής (ΕΜΕΚΑ) του 2011

https://www.bankofgreece.gr/Publications/%CE%A0%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7.pdf

7) «Οικονομία και Κλίμα. Handle with Care» -Έκθεση από το Μουσείο Τραπέζης της Ελλάδος

<https://museum.bankofgreece.gr/el/exhibitions/32>

8) Έργο LIFE-IP Adapt In GR-Boosting the implementation of adaptation policy across Greece

<https://www.adaptivegreece.gr/el-gr/>

9) Συνθήκη της UNESCO

<https://whc.unesco.org/?cid=175>

10) Υπουργείο Πολιτισμού – Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Αρχαίο θέατρο στον κύκλο του χρόνου»

<http://ancienttheater.culture.gr/el/anakaluptoume-to-arxaio-theatro>

11) Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ» – Κίνηση Πολιτών για τα αρχαία θέατρα

<https://www.diazoma.gr>

12) Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού – Αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής α/ στην πολιτιστική κληρονομιά, β/ στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα πολιτιστικών χώρων τουριστικής και οικονομικής σημασίας

<https://www.culture.gov.gr/DocLib/%CE%9A%CE%9B%CE%99%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%93%CE%97%20%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%971.pdf>

13) Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική κρίση (ΕΣΠΚΑ-2015) – Τομεακές Πολιτικές Προσαρμογής

<https://pepdym.gr/images/Wb/A5PEP/050/05/04.pdf>

14) Ηλεκτρονική Πύλη «HeritageontheEdge»

<https://artsandculture.google.com/project/heritage-on-the-edge>

15) Δίκτυο «Climpact»

<https://climpact.gr/main/>